

Lille sprog, hvad nu?

– lidt om minoritetssprog i Grønland

Af Mads Fægteborg

»Inuits sprog – mit sprog hører til
mit land
her bliver det beskyttet.
Jeg har fået det i arv
det er min ejendom
og jeg vil gerne give det videre til
mine børn.«

(Uddrag).¹

Præsten og forfatteren Amandus Petrusens digt »Inuits sprog – mit sprog« er nok en af de tydeligste tilkendegivelser af ønsket om en opprioritering af det grønlandske sprog i skole og samfund. Grønlandsk er da også gradvis blevet styrket gennem de senere år.

Grønlandsk (kalaallisut) er imidlertid ikke det eneste sprog som tales i Grønland. Såvel østgrønlænderne som polar-eskimoerne har deres egne sprog, nabo-sprog til grønlandsk: men for begge sprogs vedkommende er der tale om talesprog – ikke skriftsprog.

Hvorledes bliver disse to sprog beskyttet, og vil det fortsat være muligt, at videregive dem til børnene? For det østgrønlandske sprogs vedkommende har professor Robert Petersen udtrykt, at det, efter indførelsen af den nye grønlandske retskrivning i 1973, vil være lettere at udvikle et østgrønlandsk skriftsprog.² Anderledes forholder det sig tilsyneladende med hensyn til polar-eskimoisk (inughuatut).

Allerede for en del år siden gjorde eskimologen Regitze M. Søby opmærksom på, at den vestgrønlandske kultur,

siden kolonisationen i 1909–10, har haft stor indflydelse på polareskimoerne (inughuit) og deres sprog.³ Skole, kirke, administration, bøger, aviser, radio og senest TV er alle områder, hvor sproget er vestgrønlandsk og/eller dansk. Man kan således tale om en ganske massiv kulturel og sproglig påvirkning, som inughuit ikke stiller sig ukritisk overfor.

I det følgende skal jeg sammenfatte nogle af de indtryk, som jeg fik gennem, blandt andet, samtaler og interviews under mit ophold i Qaanaaq fra august 1985 til februar 1986.

Kun ved ganske få lejligheder observerede jeg noget, som man med negativ overdrivelse kunne kalde for fremmedhad til qallunaat, hvormed inughuit betegner fremmede (ordet er dækkende for såvel danskere som vestgrønlandere). Til gengæld har jeg gentagne gange været vidne til, at vestgrønlandere (oftest børn) er blevet drillet af inughuit (ligeledes oftest børn) af sproglige årsager. Jeg er ikke bekendt med, at sproglige drillerier foregår i modsat retning. Imidlertid synes drillerierne at være ret

harmløse, og det er mit indtryk, at de to grønlandske befolkningsgrupper stort set lever i et gensidigt harmonisk forhold.

En udtalt kritisk holdning har inughuit dog til Vestgrønland/vestgrønlændere i forbindelse med den centralisering og kulturelle uniformering det grønlandske samfund gennemlever i disse år. Hos den »menige« inughuaq skønner jeg at det primært er den sproglige uniformering man stiller sig kritisk overfor.

Den ældre generation, med kort skolegang indenfor distriktet, finder, at mange af de unge, der er vendt tilbage til Qaanaaq efter endt videregående skolegang/uddannelse i Vestgrønland og/eller Danmark taler en blanding af inughuatut og vestgrønlandsk. De ældre har svært ved at acceptere det »nye sprog«, og betegner det med den mindre attraktive betegnelse »barnesprog«. En yngre fanger fortalte mig at det i en periode ligefrem var mode, blandt de hjemvendte unge, bevidst, at forstille deres sprog og tale blandet, men at dette til dels ændrede sig efter den fornyede kontakt til frænderne i Grisebjerg, Pond Inlet og Arctic Bay (Canada) fra midten af 1970-erne, hvor man på ny blev bevidst om rødderne til Canada. I en periode blev det således mode, at blande inughuatut med inuktitut (canadisk eskimoisk). Disse modefænomener er siden blevet erstattet af en ny bevidsthed om eget sprog og identitet.

På trods af denne fornyede identitetsbevidsthed er inughuatut truet som selvstændigt sprog. Aflytningsforholdene for KNR's radioudsendelser blev for

ganske få år siden forbedret væsentligt, hvilket betyder, at vestgrønlandsk nu er kommet »inden for murene«, og i langt højere grad, end tidligere, vil præge inughuatut. Dette vil antageligt betyde, at inughuatut i løbet af en årrække, ikke nødvendigvis bliver opslugt af vestgrønlandsk, men gradvis tilnærmer sig vestgrønlandsk. Hidtil har inughuit ofte selv dannet ord for nye ting, som f. eks. en elektrisk pære – nakasuusaq (det der ligner en blære) modsat vestgrønlandsk – qulleq (lampe). Således vil det måske især være i forbindelse med indførelsen af ny teknologi og nye begreber, at det i fremtiden bliver den vestgrønlandske terminologi der vinder indpas og optages i sproget.

En anden trussel mod inughuatut synes at være den nye grønlandske retskrivning som indførtes ved retskrivningsreformen i 1973. Robert E. Peary, en ung fanger, skrev i et læserbrev til lokalbladet Hainang i 1984, at avisen burde være mere lokalpræget. Hans hovedanke var, at Hainang, for den grønlandske teksts vedkommende, blev skrevet i den nye retskrivning, som efter hans mening passede endnu dårligere til inughuatut end den gamle havde gjort.

»Man kan ikke standse udviklingen'. Det er rigtigt, men lokalavisen er jo lokalbefolkningens, så det ville passe bedre, hvis den også var på vores eget sprog.

Vi siger ikke aatta, men áuta – taama, men taima. Vi siger heller ikke attat, når vi snakker om agta (aktat), fordi attat er en knap til tøj, men agta er der, hvor vi smider tingene.

Ved at nævne disse få eksempler gør jeg opmærksom på, at vi i vores udtale bruger g, ng, au og ai, som kan høres. Det lyder heller ikke godt, når man siger aallaleqisoq, selv om vi heroppe siger autdlaleqisoq.« (Ud-drag).⁴

Med offentliggørelsen af »Fortegnelse over godkendte grønlandske fornavne«⁵ fornemmede jeg, at tålmodighedens bærger næsten flød over, fordi flere inughuit nu pludselig måtte se deres navn forvansket med den nye retskrivning, hvorved f. eks. Amaunalik blev til Amaannalik, Qârqutsiaq blev til Qaaqqutsiaq, Patdlloq blev til Palloq og Ûssarqak blev til Uusaqqak. Udtalen af de to retskrivningsmåder er på vestgrønlandsk ens, hvorimod udtalen på inughuatut er meget forskellig, og det var da også mit indtryk, at man ville gå kraftigt i rette med vicebiskopembedet, der har udarbejdet navnefortegnelsen.

Jeg talte med viceskoleinspektør Karl Kristian Olsen (Paartoq) om den sproglige situation for inughuit. Det var hans indtryk, at fangerbefolkningen var den sprogligt bedst funderede gruppe, fordi inughuatut er et sprog der har meget nær tilknytning til den traditionelle kultur. Men i samme takt, som fangstteknologien ændres forsvinder der også de dertil særligt knyttede sproglige udtryk og erstattes af nye udefra.

Det var Paartoqs indtryk, at de sproglige værdier inughuatut havde kunne være til inspiration for vestgrønlandsk, og han pointerede, at inughuatut, især på det følelsesmæssige område, var mere udtryksfuldt end vestgrønlandsk. Presset

på sproget var imidlertid så stort, at det, sørgeligt nok, gradvist ændrede sig i retning af vestgrønlandsk. I skolemæssigt regi har man hidtil ikke taget initiativer til at beskytte inughuatut. Paartoq mente dog, at dette forhold ville kunne ændre sig når det store grønlandske ordbogsprojekt fra Ilisimatusarfik/Inuit Institut i Nuuk bliver afsluttet.

Amandus Petrussens digt »Inuits sprog – mit sprog« er universelt og eviggyldigt for enhver etnisk gruppe. Grønland består af tre etniske grupper, der for-deler sig med cirka 50 vestgrønlændere pr. fire østgrønlændere og pr. én inughuaq. Af de to nabosprog til vestgrønlandsk adskiller østgrønlandsk sig mest, specielt med hensyn til ordforrådet. Dette har haft en negativ indvirkning på uddannelsessituationen i Østgrønland.⁶ Det må antages, at en lignende situation gør sig gældende for inughuit.

Spørgsmålet er da om det er hensigtsmæssigt, at have to eller tre retskrivningssystemer i et land, hvor den samlede befolkning tæller cirka 52.000 indbyggere (heraf cirka 9.000 danskere)? Forelagt spørgsmålet udtrykte lingvisten Michael Fortescue, at det ikke er et spørgsmål om at lave alternative retskrivninger til den nuværende, men et spørgsmål om justeringer. Det vil således kun kræve få justeringer at tilpasse retskrivningen inughuatut f. eks. ved at erstatte s med h, ll med dl eller gl. Kombinationer som au og gt vil sagtens kunne skrives med den nuværende retskrivning. I den forbindelse gjorde Michael Fortescue opmærksom på, at ordbogsprojektet medtog østgrønlandske og

Robert E. Peary, ung fanger fra Qaanaaq, er en af de formulerede kritikere af den nye grønlandske retsskrivning. Foto: Mads Fægteborg, Qaanaaq, februar 1986.

inughuatut-ord i former tilpasset den nye retsskrivning, f. eks. inughuit i stedet for inussuit.

Man kan med rette spørge: lille sprog, hvad nu? Fordi, hvis minoritetssprogene skal styrkes må det i høj grad være afhængigt af, hvilke ønsker minoriteterne selv har. Hidtil har der, så vidt jeg ved, ikke været noget egentligt formuleret ønske om justeringer af retsskrivningen. Og det synes da heller ikke at minoritetssprogenes situation har været genstand for diskussion under sprogkonferencen i Sisimiut 1985.⁷

Men selv om der eventuelt findes politisk velvilje i Vestgrønland for en styrkelse af østgrønlandsk og inughuatut må opmærksomheden henledes på, som Robert Petersen har gjort, at det vil være vanskeligt at få oversat alle de mange forskellige former af vestgrøn-

landsk læsestof, hvorfor kendskabet til vestgrønlandsk stadig vil være nødvendigt.⁸

Noter

1. Amandus Petrussen: Inuits sprog – mit sprog. Inuit. Ny grønlandsk lyrik. Red. Karen Nørregaard. Gyldendal 1980. p. 74.
2. Robert Petersen: On the East Greenlandic dialect in comparison with the West Greenlandic. Extrait de la revue »Objets et Mondes« Tome XV – Fasc. 2 – Ete 1975. p. 180f.
3. Regitze M. Søby: Sprog og identitet i Thule. Eskimosprogenes vilkår i dag. Red. Bjarne Basse og Kirsten Jensen. Arkona 1979. pp. 143–152.
4. Robert E. Peary: Vort eget sprog. Hainang nr. 11, 1984. p. 265.
5. Cirkulære nr. 1/86 af 1. januar 1986 fra vicebiskoppen om Fortegnelse over godkendte grønlandske fornavne.
6. Robert Petersen: On the West Greenlandic Cultural Imperialism in East Greenland. Transactions of the Finnish Anthropological Society no. 2, 1977. p. 192.
7. Jvnf. udtalelse fra sprogkonferencen refereret i Sermitsiaq nr. 39. 27.9.1985.
8. Samme som note 2. p. 181.